

Պ Ե Գ Ա Ս Ե Ա Ն Թ Ռ Զ Ն Ի Կ

ՕՐԱԳԻՐ ՀՆԳԵՏԱՍԱՆՈՐԵԱՅ

Կը Հրատարակուի ամեն ամսոյ 8ին և 22ին:
Վեցամսեայ շրջանին գինն է մէկ արծաթ Մէֆէր ԿԱՆԽԻԿ:
Ստորագրուած թիւները շրջանին սկիզբէն կընդունուին:
Դուրս երթալիք օրագրաց ճամբու ծախքը առնողին վրայ է:
Խմբագրին վերաբերեալ նամակ կամ գրուածիւնք պէտք է ուղ-
ղել օրագրոյս սենեակը:
Անվճար նամակ կամ ծրար չընդունուիր:

ԱՅՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵՐՆ ԵՆ
Կ.ՊՈԼԻՍ. Գալճըլար խան թիւ 4 օրագրոյս գրասենեակը:
ՏՐԱՊԻՋՈՆ. Խաչատուր աղա Ա. Էլմասեան:
ԷՏԻՐՆԷ. Թորոս աղա Յովհաննէսեան:
ԹԵՔԻՐՏԱՂ. Յարութիւն աղա Պ. Ճամճեան:
ԿԵՅՎԷ. Խաչատուր Աղա Մանուէլեան:
ՆԻԿՈՄԻԴԱ Մ. Յակոբ աղա Նալպարթեան:

1863 ՅՈՒՆԻՍ 22

Ա. ՇՐՋԱՆ ՎԵՏԱՄՍԵԱՅ

ԹԻԻ 12

Ե. Գ. Բ. Յ. Ի. Ն

Արշալոյս Արարատեան Զմիւռնիոյ լրագիրը՝
որոյ որքան արժէք ունենալը շատ անգամ նկա-
րագրելու և նորա Խմբագրին ի՞նչ աստիճան
Ազգասէր և իմաստուն լինելը հրատարակելու
ստիպուած եմք, այս անգամ իւր վերջին մէկ
երկու թիւերուն մէջ մէկ « զրկեալ վանքի մը
վանահայր » էն եկած անձոնքի քարոզ մը հը-
րատարակած է, և որոյ վրայ քննութիւն ընել
թէ և մեր պատուոյն չէր ինչո՞րք այլ սակայն
յիշեալ քարոզը առ հասարակ Հայ Ազգին, նու-
րա իրաւանց և ճշմարիտ ազգասիրաց դէմ ան-
վայել թշնամանքներով և նախատալից խօսքե-
րով լեցուած լինելուն, հարկ համարեցինք իւր
չափը ճանչցնել այնպիսի վանահայրի մը որ կե-
րեալ թէ գրեթէ առաջ խորհիլ չէ ուսած.
Իսկ Արարատեանին Խմբագրին գալով յիրաւի
ալ ըսելիքնիս կորուսած եմք, վասն զի յամառ է
նաև յամառ պիտի մնայ, և պիտի հրատարակէ
ինչ որ դէմ է ճշմարտութեան, օրինաւորու-
թեան* և ինչ որ նախատինք կրնայ բերել Ազ-

գերնուս վերայ, ուստի թողլով զինքը դառ-
նամք մեր վանահայրին .

Առ Զրկեալ վանքի վանահայր .

Փառք Աստուծոյ որ վերջապէս ըսելիքներդ
լմնցուցիր Արարատեան Արշալուսոյ 702րդ թը-
ւոյն մէջ, ուստի ներէ մեզ կը խնդրեմք որ մէկ
քանի գիտողութիւններ ընեմք քու ըրած ի-
մաստակարանութեանցդ մէկ քանի կէտերուն
վրայ:

Նախ՝ կը հարցնես թէ « եթէ այս վանքերը
անմարդաբնակ են և ամայի, ապա ո՞վ էր որ
այդ վանքերու գանձերը բանտարկուած կը պա-
հէր » այս հարցմանդ կտրուկ պատասխանել
կարելի է, ուստի ներէ ինձ թէ որ ըսեմ թէ
հարկաւ քեզ նման կրօնաւորք կողոպտած են
այն վանքերը, և յետոյ տեսնելով որ բաւական
հարստացեալ են « անմարդաբնակ և ամայի »
թողած են զանոնք յետին վատութեամբ և սըր-
բապղծութեամբ, Ո՛հ միթէ հնարաւոր է ե-
ղեր որ երկու աններելի յանցանքներ այսքան
համարձակութեամբ պաշտպանուին . կը հար-
ցընեմ « Զրկեալ վանքի վանահայր » ին թէ ո՞վ
կամ որո՞նք էին որ քու յիշած վանքերդ « ան-
մարդաբնակ և ամայի » թողուցին, չէ՞ որ քու
կարգէդ եղող քեզ նման կրօնաւորք որոնք պաշտ-
պանելու ելած են այսօր անստորագրելի բխ-
մաութեամբ . դարձեալ քանի որ քեզ նման կը-
րօնաւորք էին այդ վանքերը երեսի վրայ թո-
ղողները, կը հարցնեմ անոնք իրենց թողած

*Այս ըսածնուս օրինակ կրնայ լինիլ Իզմիրի
Վասպուրական Թատրոնին դերասաններուն վրայ
խօսած ժամանակ անոնցմէ մէկին գիշեր մը բանտ
մտնելը պատմելը, որ խիստ հեռի է Խմբագրական
օրէնքներէն եւ ճշմարիտ օրինաւորութենէն... սա-
կայն Արշալուսոյ համար չէ օրինաւորութիւնը, նա
թէ որ օրէնք մը ունի որ կը յարգէ ան ալ յամա-
ռութիւնն է:

վանքերուն մէջ գտնուած գանձերը որո՞ւ յանձնեցին. կրնանս պատասխանել գոնէ այս հարցմանս ո՞ր մեծդ պաշտպան անպիտան կրօնաւորաց, քեզ նման կրօնաւորաց. որոնք որքան որ երբեմն պաշտելի էին, նոյնքան ալ հիմայ պաշտպանի կարօտ են՝ ընդհանուր ճշմարտասիրաց բարկութեան իրաւացի շանթերէն. Թշուաւ կրօնաւորք յիրաւի խիստ կարեկցութեան արժանի էք դուք, վասն զի դուք այնքան տգէտ էք որ հազիւ կարող էք ձեր պարտաւորութիւնները ճանչնալ և կատարել, և բուն իսկ ձեր պակասութիւնները և յանցանքները հազիւ կարող էք որոշել:

Բ. Կրտէք թէ « Կովկասի կողմերը արդէն չի կայ հարուստ ու շէն վանքեր, ոչ նոցա մէջը բանտարկուած գանձեր, ոչ սրբապիղծ և յափըշտակող ձեռքեր... և արդէն աւերակ են դարձեր » երեսնին ճերմակ լինի Յուդայի ճըրագին նման ուրեմն այն կրօնաւորաց որոնց յանձնուած էին այն վանքերը. « Կովկասի կողմերը արդէն չի կայ հարուստ ու շէն վանքեր » Այո վասն զի կրօնաւորք կողոպտած են զանոնք. « ոչ նոցա մէջը բանտարկուած գանձեր » ուրեմն ո՞ւր դացեր են նոցա մէջ գտնուած գանձերը, եթէ ոչ կրօնաւորաց գրպանը. « ոչ սրբապիղծ և յափըշտակող ձեռքեր » հարկաւ վասն զի արդէն կողոպտուած գանձատանց մէջ ի՞նչ բան ունին գողք և աւազակներ. « և արդէն աւերակ են դարձեր » շնորհիւ սուրբ անձնանուէր կրօնաւորաց, որոնց պարտաւորութիւնն էր կարծեմ հետզհետէ իրենց յանձնուած վանքերը շէն պահել և միաբանութիւննին չի ցրուել... ա՛հ խղճալի ազգդ հայոց, չե՞ս արթըննար, դեռ և չե՞ս տեսներ թէ քու առաջնորդներդ քեզ և քու ստացուածքներդ ո՞ւր են տարած:

Գ. Կրտէք թէ « արդ նոքա աւերակ դարձան, և օր ըստ օրէ իսպառ պիտի անհետանան և այլն » հարկաւ և ո՞վ կը տարակուսի ապոր, քանի որ Հայոց Ազգը լաւ վերահասու լինելու վրայ է որ իւր և իւր գանձերից արդի եղիելի կացութիւնը ձեզ նման կրօնաւորաց հետեւելով վրանին բերած են, անշուշտ ալ ևս չի պիտի վստահին ձեզ և մէկ ստակ մի անգամ չի պիտի յանձնեն այն վանքերուն որոնց մէջ դուք կը գտնուիք. դուք որ մինչև այժմ առած ստակներնուդ փոխարէն ազգին օգտակար ծառայութիւն մը չընելէն ի դատ, այսօր ա-

ռանց ամէնալու անմարդաբնակ աւերակ և իսպառ անհետանալու մերձ գտնուող վանքերը ցրցունէք նորա, և իբր թէ մինչև հիմայ առաջնորդ բաւական չեղաւ, մինչև հիմայ կողոպտածնիդ հերիք չեղաւ դեռ ստակ կուզէք. անկրելի և կատաղութիւն շարժող իրողութիւն... ըսէ ինձ ի՞նչն երկնից ո՞ր գրկեալ վանքի վանահայր, մինչև ցարդ ի՞նչ բանի գործածեցիք հայոց ժողովրդեան ձեզ յանձնուած գանձերը և հետզհետէ մինչև ցարդ տուած ստակները, որ դեռ ստակ կուզէք:

Դ. Պարոն Երէցեանին դառնալով կրտէք « խորհուրդ կուտանք որ իւր մասնաւոր ուսմանց հետսորվի բարոյականութեան դադարաւորներ... » աններելի ապերախտութիւն արդար և յանդուգն յամարդութիւն. վասն զի պիտի Հայ պարտի գիտնալ թէ պարոն Երէցեանը Կովկասի Հայոց մէջ գտնուած ամենամաքուր բարոյականութեան տէր Ազգասէր, ուսումնական և ճշմարտախօս երիտասարդ մի է որ իւր կեանքը ազգին համար ծառայելու նուիրած ուստի խորհիլ կարեւոր է թէ այսպիսի սիրելի երիտասարդի մը բարոյականութեանը չի հաւնող և թշնամաբար զանի անբարոյական հոգեկող մէկը ինքը որքան բարոյականութենէ զուր ճիւղալ մը լինելու է, և որքան անտեղեակ լինելու է իրական բարոյականութեան և նոր պահանջած պարտաւորութեանց վերայ. և կրօնաւորք, կրօնաւորք*, Հայոց Ազգը ալ բոլոր տեսաւ թէ ի՞նչ սկզբունքներու վրայ հիմնեա են ձեր բարոյականութեան դադարաւորները դասերը, բայց եղուկ որ, դեռ ժամանակը հասած չէ ամեն բան բայց և որոշ խօսելու, ստիպյալ առնելիքնիդ լինի, և վստահ եղիք այս յօդուածին հեղինակը չի պիտի մեռնի մինչև որ ձեր և ճշմարիտ բարոյականութեան եղած տարբերութիւնը չի յայտնէ:

Ե. Իբր թէ երեւելի և անհերքելի վատաբանութիւններով դատերնիդ վստակած կրտէք « ի վերջոյ դուք հոգահաւոր ազգասէրներդ մեկտայն յօդուածներու մէջ վարդապետներն

* Չեմք մոռնար հոս յիշելու թէ մենք որքան որ կրօնքը, նոյնքան կը յարգուիք նորա պաշտօնները, և միանգամայն չեմք կրնար ուրանալ թէ Ազգը ծանօթ կամ անծանօթ արժանաւոր ևս չէ գտնաց արժանի կրօնաւորներ ունի, բայց ասանկ շատ քիչ լինելուն քաջասուքիւն կը սկսուին հետեւաբար ներքի է մեզ երբ ընդհանուր առում կը խօսուիք:

նախատեք, կանգոսնեք, կը զրպարտեք ու կը պահանջեք, որ նորա լինին ձեզ համար յիշատակաց արժանի, Մեսրոպ վարդապետ, Մովսէս Խորենացի և այլն, և այլն... շատ բարի, ուրեմն կը խնդրեմք... որ դուք ձեզ համար լինիք Վառձապուհ, Վարդան Մամիկոնեան և այլն, և այլն, և այլն... և շատ այսպիսի հոյակապ իշխաններ, յետին և անկարագրելի իմաստակաբանութիւն յիշաւի, վասն զի ինչպէս հնարաւոր է որ ժողովուրդ մը հոյակապ իշխաններ ունենայ երբ իրենց առաջնորդ եղողները վերքը այնպիսի կացութեան մըն էր հասուցած ուր անհնար է պարծիլ գոնէ իբրեւ լոկ մարդ... շատ շնորհակալ է Հայոց Ազգը ձեզ մէջ ո՛ր կրօնաւորք որ դուք զանի սա խեղճութեան մատնեցնող յետոյ դեռ կը պահանջեք որ նորա ձեզի Մեսրոպ վարդապետ, Մովսէս Խորենացի ընելու համար Վառձապուհ և Վարդան Մամիկոնեան լինին. չեմ գիտեր թէ արդեօք բնաւ չե՞ն խորհիր կրօնաւորք թէ իրենք առաջնորդ լինելով իրաւադիրտաբար իրենցմէ կը պահանջուի գլխովին թէ իւրեանց և թէ իրենց հետեւող ժողովուրդեան բարեմասնութիւնները... որքան տգէտ ես եղիր ո՛ր զրկեալ վանքի վանահայր և միանգամայն որքան բաժնի չես գիտեր, որով յայտնապէս կը յայտնես թէ Հայոց Ազգը պիտի չունի Մեսրոպի և Խորենացիի հոգւով կրօնաւորներ, շնորհակալ եմք այդ խոստովանութենէդ, ուրեմն ներեցե՞ք ձեզ որ իրաւամբ պահանջեմք ձեզմէ որ դուք Մեսրոպի և Խորենացիի նման լինիք և ձեզ ալ ուսուցանեք թէ ինչպէս պարտաւոր եմք լինել հոյակապ իշխաններ, վասն զի դուք էք մեր առաջնորդները, Վարդապետները և դաստառները, դուք որ մինչև այսօր փոխանակ ձեզ աւելի երջանիկ կացութեան մը մէջ հասուցած լինելու, այնպիսի վիճակի մը հասուցած էք, որ թէ որ բոլոր Տիեզերք արտասուէ մեր վրայ տակաւին արտասուեաց արժանի շատ տեղ ունիմք:

2. «Ուրեմն ի՞նչ յուսով կամ ի՞նչ խեղճով կամ ի՞նչ միջոցով մեծամեծ հեղինակներ կը խնդրեք. ո՛ւր է վանք, ո՛ւր է միաբանութիւն, ո՛ւր է նոցա պաշտպան որ նորա հետգհետէ բազմանան. ուրեմն ձեզապէս հայրենասէր ազգասիրացը կը լինին մեզապիսի Վարդապետներ» Ես պիտի վարդապետ գոնէ այս խօսքովդ կը խոստովանիս որ Հայոց Ազգին վարդապետները անպիտան և արժանաւորութիւն չունեցող կրօ-

նաւորներ են: Բայց խօսքիդ առջի մասին դաւով հարկ է մեզ ըսել թէ կրօնաւորք ինչ երեւոյթով վանքերու և միաբանութեանց պաշտպաններ կը փնտռեն քանի որ պաշտպաններ ունեցած ժամանակին արդիւնք մը ցրցուցած չունին... ի՞նչ միջոց քանի մը հարիւր կտոր ձեռագիրներ պիտի ցուցնեն ձեզ որոնց մէջ հազիւ քանի մը կտոր օգտակար գրութիւններ կան իսկ մնացեալները հազիւ թէ կարելի է զատել Աւետարանէ կամ Աստուածաշունչէ, որոնք թէ որ մեկտեղ հաւաքելով գտելու լինիմք առաջին և վերջին արդիւնքը կրօնք պիտի ելլան* Կը հարցնեմ Հայոց Ազգին թէ մինչև այսօր իւր տրւածներուն և ըրած պաշտպանութիւններուն փոխարէն մինչև այսօր ի՞նչ բնդունած է վանքերէն. ի՞նչ արդիւնք ունեցած են վանքերը. կաղաղակեմ բարձրաձայն մեր նախահայր ըրած պաշտպանութիւններուն և տուած գանձերուն փոխարէն, և թէ որ կայ մէկը որ կրնայ երեւելի արդիւնք մը ցրցունել վնասէն ՚ի զատ թող յառաջ դայ ես աւելի երկար կրնամ խօսիլ իրեն հետ, և ցրցունել թէ մեր Ազգը իւր առաջին քանի մը սուրբ հայրերէն յետոյ եկած ամեն կրօնաւորներէն և նոցա հաստատած վանքերէն իրեն տուածին և ըրած պաշտպանութեանցը փոխարէն բարիք մը անգամ տեսած չը լինեցին ՚ի զատ վնասներ ալ տեսած է, և մինչև այսօր դեռ իւր պաշտպանած վանքերը իրեն օգուտ մը չընծայելէն ՚ի զատ վնաս և նախաւինք հասցնելու վրայ են. մօտեցիր պարոն վանահայր, ահա քեզի քանի մը վանք ցուցնեմ որոնք մինչև այս ժամ ամենայն կերպիւ կը պաշտպանուին և կը հոգացուին ամենայն առանուութեամբ, այլ սակայն դեռ աննշմե օգուտ մը քաղած չունի Հայոց Ազգը... այս վանքերն են Ս. Երուսաղիմայ և Արմաշու վանքերը, առաջինը բոլորովին մոռնալով իւր պաշտպանները բոլոր Հայ Ազգը քիչ մնաց պիտի կործանէր, իսկ երբեք մինչև այսօր կատարեալ անհոգութեամբ կը կենայ 60000 թշուառ Հայ ժողովուր-

*Մեր այս ըսածէն թող չի հասկցուի թէ մենք կրօնքը չեմք յարգեր, չէ մենք կը յարգեմք կրօնքը եւ անոր ժողովրդին որքան կարեւոր լինելը շատ լաւ գիտեմք, այլ սակայն սա ալ գիտեմք թէ ազգ մը որ իւր բոլոր ուժը միմիայն կրօնքի վրայ կը թափէ հարկաւ շատ յետադէմ կը մնայ. աշխարհ չեմք եկած լոկ հանդերձեալ կենաց համար տանջուելու այս կեանքս ալ շատ երանութիւններ ունի որ վայելելու եմք:

դեան մէջ և ամենեւին հոգ չընէր նոցա բնական բարոյական և մտաւորական զարգացմանը. հիւմայ ի՞նչ պիտի պատասխանէս ինձ վանահայր եթէ հարցնեմ քեզ թէ քանի որ Հայ Ազգը մինչև հիւմայ վանքերէն իւր ըրած պաշտպանութեանը և տուած գանձերուն փոխանակ արդիւնք մը չէ քաղած, ի՞նչպէս հնարաւոր է որ նա սակից վերջը պաշտպան կանքնի վանքերու և ստակ տայ նոցա. ի՞նչ միթէ Հայ ժողովուրդը այսքան կոյր կը կարծէք որ փորձեալը կրնային փորձէ, քաւ լեցի. Հայ ժողովուրդը ալ ոչ տուածը կուզէ և ոչ ալ սակից վերջը մէկ բանի մը ստակ կուտայ առանց Ազգային սահմանադրական անօրինութեան. վասն զի ալ բաւեղաւ իւր քաջածնները «ստակ տուէք» քարոզողներուն ձեռքէն:

Է. Վերջապէս կաղաղակէս առանց կարմրելու «իսկ եթէ դի անկենդան եմք և զօշաքաղութեան միայն կը պարապիմք, ու մեր սեպուհ սրբազան պարտքը չեմք ճանչնար, բոլորովին աւելորդ են ձեր արձագանքները ու ռոտացող թնդանութները. վասն զի մեռօրինակ թմրութեան զարթուցանել երբէք չէք կարող» այդպէս է վարդապետ և շիտակը մենք ալ յոսեանիս կտրած եմք ձեզմէ և վանքերէն, և հետեւաբար մօտ է այն ժամանակը երբ ձեզապիտի մեռօրինակ թմրութեան մէջ եղող ամեն կրօնաւոր նոյն պատուոյն պիտի արժանացնէ ազգը՝ ինչ որ դուն հիւմայ ես այսինքն զրկեալ վանքի վանահայր, որ երթաք և քիչ մըն ալ ուրիշներէն մուրաք գոնէ անալիտան կեանքերնիդ անպարեն չի թողելու համար:

Վերի եօթը դիտողութիւններս ընելէս յետոյ ձայնս (թէ և ալ կտրած և մարած) իմ օրերի և տարաբախտ ազգիս կը բարձրացնեմ, և կաղաչեմ որ ամեն Հայ արթննայ մէյմը և տեսնէ թէ ո՞ւր են գացեր իւր իրաւունքները. ի՞նչ եղեր են բոլոր իւր վանքերը և անոնց մէջի հարստութիւնները, և կամ թէ մինչև այսօր վանքերէն ի՞նչ օգուտ քաղեր է Հայոց Ազգը, իւր տուածներուն յանձնածներուն և ըրած պաշտպանութիւններուն փոխարէն. ո՞հ արթնցիր ալ իմ քաղցրիկ Ազգս. մի՛ կաղաչեմ մի՛ այլ ևս կենար այդ թմրութեան մէջ, ալ բաւական եղաւ քու քաջածններդ, և մեր Վանահօր ըսածին պէս թէ որ ամայի և անմարդաբնակ վանքերը իրաւունք ունին դէպ ՚ի եր-

կինք բողոք բարձրացնելու և վրէժ խնդրելու (հարկաւ կրօնաւորներէն) դու հազարապատիկ աւելի պատճառներ ունիս բարձրացայն բողոք բառնալու քու առաջնորդներուդ դէմ որոնք երկար տաղերով զքեզ այնքան թմրեցուցած են որ հազիւ թէ կարող ես աչքդ բանալ. արդ ո՞համայն ազգայինք եկէք միանալ սրտով և հոգիով և ամենայն ջանասիրութեամբ օժանդակեմք ազգային փրկարար Սահմանադրութեան ժամ մը առաջ գործադրուելուն, որով կարողանամք աւելի զօրաւոր ձայնիւ սակից վերջը մեր իրաւունքները պահանջելու, ազգութեան անբռնաբարելի իրաւունքները և պահանջմունքները, և ալ թող չի տամք որ խել մը մարդիկ կրօնաւորական զգեստներով, աւետարանով և խաչով խաբեն խաբխրեն, մեր վանքերը թալեն, մեր գանձերը անհետացնեն, մեր իրաւունքները բռնաբարեն և յետոյ դառնան մեղ ծաղրեն, և մեզմէ Մամիկոնեաններ ուզեն իրենցմէ Խորենացի հանելու համար*:

Այս առթիւ Յի մոռնամ դարձեալ յիշելու Արմաշու Վանքը և նորա միաբանները, որոնք կերեւայ թէ մեր ձայնը ամենեւին լսելու միտում չունին, վասն զի գեռ լուր մը չի կրցանք ընդունիլ իրենցմէ թէ միտք ունին երկրագործական ուսումնարան մը հաստատելու թէ ոչ. և կամ մեր առաջարկութիւնը օրինաւոր գտած են թէ ոչ. ուստի կը հրաւիրեմ Կ. Պալսոյ և Նիկոմիդայի բոլոր ճշմարիտ ազգասէրները որ բարեհաճին մեզ հաղորդել իրենց գաղաբարը այս կէտի մէջ, այսինքն ամեն մարդ թող յայտնէ իւր կարծիքը թէ Արմաշի Վանքին մէջ երկրագործական Ուսումնարանի մը հաստատութիւնը կարելոր է թէ ոչ, անանկ որ մենք ժողովուրդք կարող լինիմք Ազգային Վարչութեան ղեկավար և նորա միջնորդութեամբ այս օգտակար ձեռնարկութիւնս գլուխ հանելու յօգուտ և պատիւ Հայ Ազգին և ՚ի պարծանս Արմաշու Վանքին:

Յօդուածս վերջացնելէս առաջ կը խրատեմ

*Այս յօդուածիս հեղինակը թշնամի չէ կրօնաւորութեան, նմանապէս բոլոր Հայ երկրաւարդութիւնը, եւ առնք խիստ լաւ գիտեն յարգել այն կրօնաւորները որոնք լաւ ճանչնալով իւրեանց պարտաւորութիւնները նախ իրենք օրինակ կը լինին ժողովրդեան, եւ չէ թէ իրենք իրենց պարտաւորութիւնը կատարելու համար կապասնի որ ժողովուրդը օրինակ լինի իրենց, մեր զրկեալ վանահօր նախ:

պարոն զրկեալ վանքի վանահայրը (որոյ ով լի ներք կը փափաքիմք զիանալ) որ անգամ մի ալ չելէ հրապարակական քարոզներ տալու ՚ի պաշտօնականութիւն հայ կղերին, վասն զի Հայ կղերին խոհական մասն անգամայսօր ճանչցած է իւր բարեկարգութիւնը կարօտութիւնը և շողորթութիւնը կը համարի զայն որ կելլէ և զինքը կը գովաբանէ. այս ընածիս մեծ ապացոյց մը կրնայ լինիլ քահանայից բարեկարգութեան համար Կ. Պօլսոյ մէջ կազմուած նոր ժողովքը, որոյ վրայ մենք արդէն սկսած եմք քսան աչքով նայիլ ՚ի պահանջել հարկին իրենց նպատակը առջևնին դնելու:

Արժան է հոս որ խնդրեմ Մատիս Ազգային լրագրէն, Մեղու, Սէր Լեայն հանդեսներէն, Փարիզ Լրագիրէն որ մեր առաջարկութեան վերայ ինչ դիտողութիւն որ ունին Արմաշու Վանքին նկատմամբ ժամ առաջ հրատարակեն, առնանք որ թէ որ մեր առաջարկութիւնը անտեղի է և անկարելորդ մենք ևս համոզուելով լուռեմք. իսկ եթէ օրինաւոր է և կարելորդ ուժ առնու մեր առաջարկութիւնը և Հայ ժողովրդէան միտքը պատրաստուի զանի յառաջացնելու:

ԱՄՈՒՄՆԱԿԱՆ

Տես թիւ 11 Շարունակութիւն եւ վերջ:

Բարեհամբաւ և ամենուն սիրելի և յարգելի եղող ազնուական մը կար Ա ոսթորի գիւղերէն մէկուն մէջ, այս ազնուականը իւր հաւատարիմ և առաքինի կողակցին տարադէպ մահուան համար ունեցած անմխիթարութիւնը մխիթարութեան դարձնելու և վշտացեալ սիրտը սփոփելու համար ուրիշ մէկը չունէր այլ աղջիկ զաւակ մը որ թէ բնականաբար, թէ կաղմարար և թէ բարոյապէս իւր մօրը կը նըմանէր, որն որ իւր սիրելի մօրը մահուան վերայ որքան ալ որ սաստիկ վշտացեալ էր, որքան ալ որ իւր բոլոր առանձնութեանց մէջ դառնապէս կարտասուէր, այլ սակայն իւր հօրը սրբոյն վիշտը փարատելու համար, ամեն միջոց ՚ի գործ կը դնէր, ամեն քաղցրաբանութիւն չէր խնայէր իւր հօրմէն, անանկ որ հայրը շատ անգամ մոռնալով իւր վիշտը, աննկարագրելի մը խիթարութիւն մը կղգար իւր սրտին մէջ և չէր կրնար շնորհակալ չլինել երկնից իրեն այս:

Այլիս առաքինի զաւակ մը պարգեւած լինելուն համար, այլ սակայն որովհետեւ բամբիշ Ն... ալ չափահաս աղջիկ մի էր, և իւր հօրը միմիայն յոյսը, խոհական հայրը չուզէր որ իւր պատճառաւ աղջիկը անտարբեր մնայ ամուսնութեան ուստի արտաքուստ սկսաւ այնպէս ցուցնել իբր թէ ալ մոռցած է իւր կինը, և ամեն ջանքն ՚ի գործ դրաւ որ իւր աղջկան նախկին զուարթաբարոյութիւնը ետ դարձնէ և նորա խորհուրդը ամուսնական ընտրութեան մը առջև նորդէ, և որովհետեւ ինքն շատ կը փափաքէր նորա երջանկութեանը և մեծ երկիւղ ունէր որ չը լինի թէ իւր ընտրած երիտասարդը նորա հաճելի չը լինի՝ ուստի երեկոյ մը զայն իւր քովը կանչելով ըսաւ. « Իմ սիրելի աղջիկս յուսամք թէ դու որ ալ չափահաս աղջիկ մի ես շատ լուր զիտցած ես ինչ պարտաւորութիւն որ ունինք հասակակից աղջիկները յօգուտ և ՚ի բարօրութիւն մարդկային ընկերութեան. անշուշտ գիտես դու թէ օր մը հարկաւ ամուսնական վիճակի մէջ մտնելու, և զաւակաց մայր լինելու ես, ուստի իմ սիրելի զաւակս եթէ երբէք կը հաւատառ որ քու մայրդ և հայրդ ինչ պարտաւորութիւն որ ունենին դէպ ՚ի քեզ կրնցածնուն չափ կատարեցին, և եթէ երբէք վրատահութիւն ունիս իմ վրաս և գիտես թէ ըզքեզ կը սիրեմ և քո կենացդ երջանկութեանը կը փափաքիմ կառաջարկեմ քեզ որ այսօրուրէնքեզ կենակիի մը ընտրես, այլ սակայն եթէ համոզուած ես թէ դու այսպիսի ընտրութիւն մը ընելու համար փորձառու մէկը չես և թէ որ կատարելապէս կը վստահիս իմ վրաս, ես կը ներկայացնեմ քեզ քանի մը ազնիւ երիտասարդներ որոնց բոլոր կենացը, վարուցը, բարուցը վրայ ես հսկած եմ տարիներէ հետէ, և որոնց ամենքն ալ ինձ բարեկամ ըրած եմ. զանոնք դու ալ կը ճանչնաս իմ աղջիկս, բայց որովհետեւ կան մէկ քանի երիտասարդներ ալ որ միշտ նոցա հետ մեզ այցելութեան կուգան, և որոնց վրայ ես թէ և գէշ համարում չունիմ այլ սակայն զանոնք դէռ ամուսնական վիճակի յարմար չեմ դատեր, անոր համար ահաւասիկ քեզի այն երիտասարդաց անուաները կուտամ որոնց որոնք վրայ որ համակրութիւն սէր և յարգանք ունին կրնաս ինձ իմացնել ազատաբար և ես պիտի խորհիմ քանցեալը, և պէտք եղածը դարձեալ քու խորհրդակցութեամբդ պիտի կոտարեմ » այս ըսելով այս ազնիւ հայրը չորս երիտասարդ

գաց անուանները տուաւ իւր աղջկան, որ լռիկ նստած հաղիւ կարող էր բառ մը արտասանել, և տեսնելով նորա ճշնունքը գործ մը պատճառ բռնելով ելաւ դնաց, թողնելով իւր աղջիկը որ քիչ մը հանգչի:

Պատմութիւնը երկարելու կարեւորութիւն չի կայ, և սա չափս բաւական է միայն ըսել որ Բամբիշ Ն... Պարոն Ա... ը ընտրեց և խորհրդակցութեամբ իւր հօրը նշանուեցաւ նորա հետ և երեք ամիսի չափ սիրահարական քաղորդ կենակցութիւնը վայելէն յետոյ պատկնին կատարուեցաւ, և ահա այսօր չորս տարի է որ նոքա ամուսնացեալ են, և իմ մասնաւոր բարեկամներս լինելովն շատ լուռ տեղեկացած եմ որ մինչև ցարդ նոցա՝ երջանկութիւնը չի խանգարուեցաւ, նոքա դեռ մէկը մէկ նոյն սիրով կը սիրեն ինչ սիրով որ կը սիրէին իրենց եռամսեայ սիրահարութեան միջոցին: Բամբիշ Ն... առանց պարոն Ա... ի ուր ալ լինի անհանգիստ կը լինի, իսկ նորա հետ եղած ժամանակ անանկ երջանկութիւն մը կզգայ որ երկնից հրեշտակները անգամ դուրս կգնային եթէ չեն նախանձիր, ասոր պէս պարոն Ա... ալ առանց իւր սիրելի կնկան միշտ նեղութիւն մը կզգայ, իսկ երբ կը գտնէ զայն աշխարհները իրը կը լինի... և ես ամենեւին տարակոյս չունիմ թէ նոքա իրենց բոլոր կեանքը այս ընթացքով պիտի անցնեն և ամենեւին ապերջանիկ չի պիտի լինին, ըստ որում Բամբիշ Ն... ին և պարոն Ա... ին հանգամանքները այնքան յարմար են մէկմէկու որ նոցա մէջ պաղութիւն մը ծագելու համար բոլոր բնական օրէնքները կործանելու են:

Դ. Հիմայ իմ սիրելի ընթերցողս կաղաչեմ որ աչքիդ առջև դնես թէ այս պատմութիւնը և թէ ասկից առաջ (տես թիւ 10) ըրած պատմութիւնն, և տեսնես թէ ոչքան տարբերութիւն կայ Բամբիշ Ն... ին և պարոն Ռ... ին ծնողաց մէջ, այո տարակոյս չի կայ թէ այս երկու ծնողքներն ալ կը սիրէին իրենց զաւակը, այլ սակայն մէկը սովորութեան հետեւելով իւր զաւակին թշուառութեան, և միւսը բնութեան հետեւելով իւր աղջկան երջանկութեան պատճառ եղաւ, մէկը ուղեց որ իւր զաւակին այն աղջիկը առնու որ իւր տեսութեանը ազէկ տեսնուած է, իսկ միւսը այն երիտասարդներէն մէկուն տալ ուղեց իւր աղջիկը որոնց վրայ ինքը տարիներով հակողութիւն ըրած և

ընտրած էր, և որոնց որը որ սիրէր իւր աղջիկը մնաց մը չէր կրնար յառաջ գալ ինչպէս որ տեսնուեցաւ, արդ այս երկու պատմութիւնները առջևնին ունենալով ամեն ծնողք կրնան լաւագոյն տեսնել թէ ի՞նչ է իրենց գլխաւոր պարտականութիւնը իւրեանց զաւակաց ամուսնահան պարտաւորութեան և ընտրութեան նկատմամբ, և թէ որ ամեն ծնողք կը սիրեն իւրեանց զաւակները մէկ կողմանէ թող աշխատին որ ամեն բարի կրթութիւն և ուսումնամտակարարեն իւրեանց զաւակներուն, և մէկ կողմանէ ալ թող այնպիսի բարեկամաց հետ յարաբերութիւն պահեն որոնց զաւակներուն կրնան տալ իւրեանց զաւակները, այնպիսի ծրնողաց այսինքն որ իրենց զաւակներուն բարի և օրինաւոր կրթութիւն մատակարարելու համար բան մը չեն խնայեր: Հաւանական է թէ իմ ընթերցողներս մէկ երկու հարցում պիտի դրնեն առջևս այսինքն թէ նախ, ի՞նչ է ճշմարիտ կրթութիւնը որ տրուելու է տղայոց, երկրորդ ի՞նչ ընեն այն ծնողքները որոնց զաւակները թէ և չափահաս սակայն կրթութենէ դուրս են մնացած:

Առաջինին կը պատասխանեմ թէ զաւակաց մատակարարութիւնը ճշմարիտ կրթութիւնը, զանոնք կատարելապէս մարդասիրական և ընկերասիրական սկզբունքներով գարթելու և երկրիս ու մարդկային դրութեան վերաբերեալ ամեն գիտութեանց տեղեակ ընելու մէջ կը կայանայ. և թէ և իրաւ է որ մինչև ցարդ, Եւրոպիոյ և Ամերիկայի մէջ անգամ դեռ մարդկային ազգը ճշմարիտ կրթութիւնը միայն կրօնասիրութեան և անոր վերաբերեալ ուսմանց մէջ կը փնտռէ, այլ սակայն փորձառութիւնը ալ համոզեց զաշխարհս թէ լոկ կրօնասիրութիւնը միմիայն հանդերձեալ կիանքի մէջ երջանկութիւն մը ձեռք բերելու համար գրեթէ արուած պարտաւորութիւն մի է, և այս աշխարհիս մէջ մերանցնելը օրերուն համար օգուտ մը չի կրնար ունենալ, և ոչ ալ կրնայ հոս մեզ երջանիկ ընել, և թէ մարդկային ընկերութիւնը այս երկրիս մէջ զանազան երանութիւններ և երջանկութիւններ վայելելու համար պարտի բնութեան ամեն օրէնքներուն տեղեակ լինիլ և ընկերական պարտաւորութեանց վրայ լաւ հմտութիւն և զանոնք կատարելու համար արամադրութիւն ըստանալ:

Երկրորդին կը պատասխանեմ թէ՝ արդէն

անկիրթ մնացած չափահաս օրիորդները և երիտասարդները, մարդկային ընկերութեան օգտակար անդամներ ընելու համար անոնց հարկ եղած հրահանգները տալու ջանադիր լինելու է, կողքին ամուսնական վեճակի մէջ գտնուին կուղեն ազատ լինին • իմացներու է նոցա թէ իրենք ամենեւին արժանաւորութիւն չունին հայր կամ մայր լինելու, այլ սակայն որովհետեւ ժամանակին չեն ներելովը և ազդերնուս ունեցած խեղճ կացութեամբը դժբաղդաբար իրենք կրթութեան գործի են մնացած, հարկ է որ այսուհետեւ ամեն ջանքերնին ի գործ դնեն և քիչ շատ իրենց մտքերը չղտաւորեն և կրթութիւն ստանան, և միանգամայն օժանդակեն բոլոր ազգային այն հաստատութիւններուն և ընկերութիւններուն որոնք ժողովուրդը կրթելու համար կը հիմնուին կամ կը կազմուին • Իսկ Եզգը իր կողմանէ Եզգային ընդհանուր թշուառութեան մը առջևը առնելու համար, ուսումնական խորհրդոյ մը ձեռամբ պարտաւոր է կրթել ամբողջ ազգը և չի թողուլ որ ալ երկարին այն տեսարանները որ զգուսնիք աւելի վիշտ և վիշտե աւելի զրուանք կը պատճառեն •

Յօդուածս վերջացնելէս առաջ չեմ կրնար մոռնար ըսելու թէ մենք այս նիւթիս վրայ թէ և կրնայինք աւելի ընդարձակ և աւելի մանրամասն կերպով գրել, այլ սակայն լաւ վերահասու լինելով ազգային մտաւորական յետադիմութեանը չուղեցիք առ այժմ ամեն բան բացառապէս խօսելու և յայտնելու թէ մեր ազգը շատ ուրիշ ազգաց նման բոլորովին անտեղեակ է ամուսնական գիտութեանը, սկզբանցը և պարտաւորութեանցը վրայ, և քահանայք անգամ անձամբ պատճառ լինելու վրայ են անթիւ պերջանիկ ամուսնութիւններու •

Ար յուսամ թէ կուգայ օր մի որ մենք աւելի ազատ լինինք գրելու ինչ որ անհրաժեշտ կարևոր է մեր ազգին ամուսնական գիտութեան նկատմամբ •

ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՅՈՒՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Ար խնդրեք թէ Մամբրէ վարդապետն արդէն Պոլսոյ մէջ կը գտնուի •

Համբաւաւորեալ ազգասէր շնորհափայլ Խորիմեան Սիրմիշ վարդապետը Տրապիզոն հասած է, և քիչ օրերէն մայրաքաղաքս հասնելէն

կը յուսացուի, Եստուած իմ մէջ մը ողջ առողջ գրկէ ինք զինքը •

Ար ցաւինք ըսելու որ Հալէպի առաջնորդին վրայ խել մը դանդաւաններ լուծելու վրայ է, որոնք կը վախճամք թէ հրատարակելու պիտի ստիպուինք • Մարաշի Ս. Եռաշնորդը քահանայ մը շղթայակապ բանտարկներ է ապօրինաւոր պսակ մը ընելուն համար •

Մեր առած տեղեկութեանց նայելով յիշեալ քահանան միամտաբար արդէն կարգադրուած խարդախութեան մը գործիք եղեր է •

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆԻՔ

ԳԵՐԵՉՄԱՆՔ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ

ԿԱՄ

ՏՈՓԱԿԱՆ ՀԻՄԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

ԵՐԹՈՒԹՅՈՑ ԻՍԿԱՍԱՍԵՐԱՑ ԱՐԴԻ ԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԱՑ

Մեր այս անուամբ հրատարակած փոքրիկ տետրակներս, այն խառնիւրդ սիրով ընդունուեցաւ հասարակութենէն, որ շտապը մեծ ապեւ լախտութիւն մը ըրած պիտի լինիմք թէ որ հրապարակաւ շնորհակալութիւններ չի յայտնեմք • Երդէն հարիւրաւոր օրինակներ քիչ օրերու մէջ ծախուեցաւ, և հետզհետէ ծախուելու վրայ, անանկ որ մեծ յոյս ունիմք որ կարճ ժամանակի մէջ ամբողջ օրինակները պիտի ծախուին, դեռ գաւառներէն ձայն մը չեւաւ, և կը վախճամք որ նոքա մինչև որ լսեն և խնդրեն մեր քովը ծախու չի պիտի մնայ, ուստի պարտ կը սեպեմք իմացնել ամենուն ով որ կուզէ այս բազմօգուտ աշխատասիրութիւններն ուս հաստ մը ունենալ թող ժամ յառաջ իմացնէ մեզ • Եւ մեն Հայ երիտասարդ եթէ կը սիրէ իւր անձը և կը փափաքի որ այս աշխարհիս մէջ երկար և երջանիկ կեանք մը անցնէ, թող մէկ օրինակ մը ստանայ այս տետրակէն • Եւ ամեն ծնողք որ իրենց զաւակներուն երջանկութեանը կը ցանկան, այս տետրակէն հաստ մը ձեռք բերելու թող փութան •

Գին 5 դրուուշ կը ծախուի ամեն Հայ գրածախներու քով •

ԳԱՂՏՆԻՔ ԲՆՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՄ

ՄԿԶԲՈՒՆՔ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԾՆՆԴԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Այս անուամբ 88 երեսներով և 16 տախտակ պատկերներով նոր և նմանը չեղած մէկ աշխատասիրութիւն մը հրատարակուեցաւ, իբր առաջնորդ մը ամեն անոնց որք ամուսնացեալ են և կամ ամուսնանալու նպատակ ունին:

Ով որ կողմէ կրնայ ծախու առնել ամեն հայ գրավաճառներէ Գին 15 ղուրուշ:

Մեծ յոյս ունիմ որ մարդկային շէնքին նըկատմամբ քանի մը ուրիշ օգտակար աշխատասիրութիւններ պիտի կարենամ հետզհետէ հըրատարակել:

ԱՐՄԵՆԱՆ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

ԿԻԼԻԿԻԱ ՀԱՆԴԵՍ

ԵՒ

ՄԱՏԱՄ ՄԱՐԻ ՊԸՁԱՆՍՈՆ

Կիլիկիա հանգէսին 12 երորդ թուոյն մէջ յայտարարութիւն մը կը կարգամբ թէ երբեմին Բէրա բնակող խիկ այժմ Գաղղիոյ Թազուհայն հանգերձապետն եղող Փարիզ Մ. Մարի Պրզանսոն դեռ պատրաստ է եղեր Պօլսեցի ընտանեաց հարկ եղած գլխանոցներն խորհելու եթէ նախակա խնդրեն իրմէ և ապրանքը հասած օրը ստակը փճարեն:

Յիրաւի այս ծանուցումը առջի բերան բանի մը տեղ չգրինք, բայց վերջը երբ քանի մը վայրկեան խորհեցանք անոր վրայ իրաւացի ցաւ մը զգացինք սրտերնուս մէջ, վասն զի այս ծանուցումէն յայտնի կը տեսնուի որ յիշեալ Մատամին շատ անուշ եկեր է մեր տիկնայց առուտուրը որ Գաղղիական այրջունեաց մը ծառայուէ մէջ մտնելէն վերջն ալ դեռ համբերանն է մնացեր: Խեղճ գաւառական հայեր չէ կրօնափոխուէ այլ աշխարհափոխուէ թէ ելէք իւրաւունք ունիք, քանի որ Ս. Պօլսոյ Հայերը իւրեանց հարստութեց մէջ թաղուած Գաղղիայի, Անգղիայի և չեմ գիտեր որ տեղացի գերձակուհիներուն ամենայն շուայութեամբ կուտան իւրեանց ոսկիները, և ամենևին չեն խորհիր ձեզ... ձեզ որ շնորհիւ վանքերու, վանական միաբանութեանց, կրօնապետից և աղագպետաց ազէս, անուսուսն և երկրագործական արհեստներն անտեղեակ մնալով շատ անգամ ամենէն ցաւալի կացութեանց կենդակայանաք աղքատութեան պատճառաւ... անի գիշերները հերիքները և հեծկըլտանաց մէջ թափառական կը շըրջին, և կատաղաբար կը տենչան միանգամ իւրեանց հայրենիքը վերադառնալու ամուսիններն, ծնողքներն և զաւակներն տեսնելու: Հոս քանի որ փափկասուն տիկնայք անհամբեր կըսպասեն Փարիզէն իրենց համար ապսպրուած գլխաւոր նոցներուն և այլն Հայաստանի հարսերը իրենց սիրելիներուն կըսպասեն արտասուելից... իւրաւ է երկինք որ մենք բանական արարածներ մեք:

Ա. ԲԼՈՐ ԵՂԲԱՅՐ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ
ԵՒ
ԱՌԱԿԱԽԱՌՆ

Արդարեւ այս զուարճալի և հրահանգիչ պատմութիւնը արժանի է ընդունելութեան ըստ որում նորա մէջ բարոյականութիւնը այն աստիճան գոյութեամբ և սիրելի ցուցուցած է և անբարոյականութեան կրած պատիժները ոյնքան իրաւամբ տնօրինուած է որ ընթերցողը կըզմայլի անտարակոյս:

Արդ եղբոր սիրուն պատմութիւնը արժան է որ ամեն ընտանեաց քով գտնուի: անանկ որ անմեղ մանկտիկ և պատանիք կարգալով և կամ մահի ընելով գայն իրենց կենաց մատաղ հասակին մէջ յատակ տեղեկութիւն մը ստանան առաքինութեան վրայ, միանգամայն խորշին վատութենէ և չարութենէ, վերջապէս ըստ մեզ եթէ ամեն հայր այս տետրակէն մէյմէկ օրինակ առնու և իւր ընտանեացը նուիրէ արդարեւ հաճելի և օգտակար պարգև մը ըրած պիտի լինի իւր ամբողջ ընտանեացը:

Գինը 6 ղուրուշ է: Ար ծախուի ամեն գրավաճառներու քով, մասնաւորաբար Մարգարեան Պ. Յարութիւնին գրատունը, Մեծ Կոր խանը Մեղու հանգէսին գրատնտէսի և Մահմուտ փաշայ Բիւրքէի խանին գէմ Յովսէփ Գաֆաֆեանի գրատունը:

Խմբագիր-Տնօրէն
ԳՐԻԳՈՐ Վ. ԱԼԵԱԹՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ԲԵՐԲՃԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՖԻՆԱՆՑԱԼԻ